

دكتور ابراهيم عزيز ابراهيم

تیبینیك له عاست نووسین به

به ناوړه دانه و په ك له پشت نووسین به
دبالتیكی سۆرانی زمانی كوردی و بهرورد كړدنه و هی
له گهل نووسینی ئیستای به ته و او یو یوونو
ناشكرا بۆمان دهر ده كه وئ . كه نووسین به كوردی
لهم چهند ساله ی دوا یی دا په ره به كی زۆری سه ندووه و
زۆر ههنگاو به ره و پیتشه موه چوه و كه و تۆته نیر
قهواره به كی ریتك و پیتك و پیتشه كه و توو . ئهم
پیتشه كه و تنه ی نووسین به دبالتیكی سۆرانی به و هوه
دیاره ، كه به چهندان كتیب بهم دبالتیكته دهر ده چن
زیاد له موش چهند گۆفارو رۆژنامه ، كه به زنجیره ی
نه چراوی حه لقه له دوا ی حه لقه ده كه ونه بازاره وه
وه كو ، گۆفاره كانی :

كۆری زانیاری كورد ، به یان ، رۆژی كوردستان ،
رۆشنیری نوئ ، ههروه ها رۆژنامه كانی : هاوكاری ،
بیری نوئ ، باشكۆی عیراق و چهندان كۆفارو
رۆژنامه ی تر ، له لایهن خویندكارو رۆشنیران و
شوینانی تر دهر ده چن .

ئهو كورد به ی ، كه ئهم كتیب و گۆفارو رۆژنامه ی
بچ دهنووسرین ، بچ گومان پاك و پوخت ره وان و
ئاسانه . ئهو خاسیه تانه ی ، كه له سه ره و هدا باس م
كردن بوونه ته هۆیه كی سه ره كی و بنجی له مهیدانی
بلاو بوونه و هو په ره سه ندنی نووسین به كوردی ، بۆیه
ئا ئیستاش ئهم دبالتیكته بۆته نه خشه ی نوو كی قه له می
نووسه ران و زمانه وانانی كورد و غهیری كورد . . لای
غهیره كورده كانه وه دبالتیكی سۆرانی زمانی كوردی
به شتیكی زۆری له باسه گانیان گرتوه . هه ره له

دبالتیكی
سۆرانی
ره كوردی

به کیتی سۆفیه تهوه بگره تا نه گاته فهره نساو نه له مانیاو
 بهریتانیاو نه مهربکا .. هتد لهم ولاتانه دا زمانه وانی
 کوردی ده میکه په بندا بووه زۆر کادیری زانستی زمان
 بهروره خۆیان خهریکی فیر بوونی زمسانی کوردی
 کردووه . بۆ ئه وهی له ژیر سته بهری زانستی زمانه وه
 لێی بکۆلنه وهو بنجو بناوانی زمانی کوردی بخه نه
 سه پانی دهستو پشمانی جیهانی زانیاری زمانو
 خه لکی بدن ، ئه م زمانه وانانه یان ئه وه غهیره کوردهی ،
 که خۆی فیری زمانی کوردی ده کات وه بۆ گه بشته
 نه جامی کاره که یان پیوستیان به ووشه به که هیه ،
 که له کوردستان دا دنووسریت و ده که ویتته پوو . جا
 بۆ ئه وهی مه بهستی ئه م ووتاره پوون که بینه وه دهین
 بگه ریتنه وه سه نووسین به کوردی ، نووسین به
 کوردی ده میکه دوو ریکای گرتۆته بهر یانی کوردی به
 دوو گرافیکای ده نووسریت ، گرافیکای لاتینی و گرافیکای
 عه ره بی ، هه مر دوو گرافیکایه کهش بۆ زمانی کوردی
 ده شین ، هه رچه نده گرافیکای لاتینی بۆ نووسینی
 کوردی لێ هاتوو تره له هی عه ره بی ، به لام له گه
 ئه وهش گرافیکای عه ره بی خزمه تیکی زۆری زمانی
 کوردی کردووه و گه لیک پششی خستوووه .. وه نهین
 له پۆژه لانددا هه مر زمانی کوردی به گرافیکای عه ره بی
 بنووسریت ، به لکو زمانی تریش هه ن ، وه کو فارسی ،
 بوشتوو .. هتد ، ئه م گرافیکایه به کار دین .

ریکخستنی ده نگه و واژه کانی کوردی به
 گرافیکای عه ره بی زمانی کوردی ناسک کردووه بۆیه
 که زه ره به که نووسینی کوردی بهو گرافیکایه له یاسای
 خۆی چوووه ده ره وه به کسه ر کار ده کاته سه ر
 تیگچوونی واتای پست و ووشه کان دوا به دوا ی ئه وهش
 مانای رسته و ناوه رپۆکی نووسینه که ده گۆریت ، جا
 له بهر ئه وه و بهو پینه ی که من شماره زای نووسینی
 کوردیم و فهرامۆش نه کردنی ئه و بیگانانه ی ، که
 خۆیان فیری زمانی کوردی . ده که ن و . کوردی
 ده خویننه وه بۆ دووپات کردنه وه ی جۆره ها پرسیار
 نه زمانی کوردیدا بۆ که لکی زمانی کوردی خۆی یان
 بۆ که لکی ئه و زمانانه ی ، که به هۆی زمانی کوردیه وه
 برسیاره کانی وه لام ده دریتنه وه ، ده لیم ، ئیمه ی
 نووسه رانی کورد ، که به کوردی دنووسین و
 گرافیکای عه ره بی له م نووسینه دا به کار دین دهین
 به له وه بکه بینه وه ، که نووسینی ئیمه ته نها هه مر بۆ

کوردان نیه ، که له بهر ئه وه ی کوردن هه رچسۆن
 بنووسیت ته ده گات و گهروگرتی نیه ، به لکو دهین
 پشسه کی ئه و غهیره کوردانه ش ، که فیری زمانی
 کوردی بوون و کوردی ده خویننه وه فهرامۆش نه کرین ،
 چونکه خویننه وه ی خویننه وهاره کورده که یان غهیره
 کورده که به نغو به ستراوه به جۆری نووسین و ئیملا ی
 نووسین به کوردی ، گه ر ووشه که به هه له نووسراپ
 زۆر جار هه به به هه له ی ده خوینیتنه وه ، ئه و
 خویننه وهاره بیگانه که وه که خویننه وهاره یکی
 کورد و اشاره زای زمانی کوردی و نووسینی
 نیه ، که بتوانی پست و ووشه به هه له
 نووسراوه کان لیک جودا بکاته وه ، ئه مه
 وه نهین هه مر سه ر له خویننه وهاره بیگانه که بشیوتین ،
 جا له بهر ئه وه خویننه وهاره بیگانه که په نا ده باته بهر
 فهرهنگ ، به لام فهرهنگیش به هه نای نایه ت ،
 چونکه ئه وه ی راسته له فهرهنگدا ده بیت
 ووشه کانی ناو فهرهنگ له ووشه کانی سه ر کتیب و
 گۆفاره و پۆژنامه پاکترو پاراوترو راستر بنووسرین .
 له بهر ئه وه ئه و ووشه به ی ، که به هه له نووسراوه له
 فهرهنگیش نایدۆزیتنه وه و له غهیره کورده که
 ده کات ، که به هه له ووشه که تی بگات و به هه له ش
 پوونی ده کاته وه و لێی ده کۆلیتنه وه ، ئه مهش زیان به
 زمانی کوردی و لیکۆلینه وه ی ده گه به نین .

ئه م ووتاره ش پام ده کیشیتته سه ر ده رخستنی
 هه ندیک تیبینی ، که بهرچاو که و توون له نووسینی
 کوردیدا و ام لێ ده که ن که به گیانیکه دلسۆزیه وه
 داوا له نووسه رانی کوردی به رپۆز بکه م ، چاو له
 تیبینیه کانه نه قوچین و نه پۆشن بۆ ئه وه ی ئه و
 هه لانه ی ، که له خواره و هدا باسیان ده که م ، ئه گه ر
 هه له ی چایی بن یان هی به سه رچوونی خودی
 نووسه ره که بن له نووسینی نه مین .

له زۆربه ی نووسینه کان دا ده بینم ، که نیشانه
 « ۷ » ی سه ر پسته کان « و ، ی ، ل ، ر » که پیتی
 « و ، ئ ، ل ، ی » دروست ده کات فهرامۆش ده کریت و
 ناخریتته سه ر پسته کان ، ئه مهش واتای ووشه کان
 ده گۆریت . بۆ نمونه : گه ر نیشانه ی « ۷ » له سه ر
 پیتی « و » ی ووشه ی « بۆن » دا نه نووسریت
 ووشه ی « بون » دروست دهین جا ووشه ی « بۆن »
 واتای « بۆ = رائحه » ده گه به نین ، به لام ووشه ی

« بون » نهمه بان فرمانيكى يارمهنى دهره له زماني كوردبدا ، زوربهى نووسهران نهمه به يهك « و » دهنووسن كهچى دهين به نوو « وو » بنووسرى ؟ ههروا گهر همان نيشانه لسهر همان پيت له ووشهى « خو » ، كه پاناوى خودى به له زمانى كوردى دا دهبيتته ووشهى « خو » ، كه واتاى په ووشست دهگهينج ، ههروا له ووشهى « كور » دا ، كه واتا دياره بهين نيشانه دهبيتته « كور » ، كه واتا كهى گه ايج له واتاى « كور » جيا به . همان شت له ووشهى « بو » كه نازه ليكي ناويه ، بهين نيشانه دهبيتته « بو » كه ناميرىكى موسيقايه به عهره بى ، ههروا له ووشهى « بو » دا ، كه واتاى به عهره بى « اشط ، اشهب » دهگهينج بهين نيشانه له سهر پيتى « و » دهبيتته « بو » كه واتاى سههول دهگهينج له ناوچهى ههوليردا .

نهم نيشانه « ۷ » له سهر پيتى « ئى » لابيروى كارده كاته سهر گوراني واتاى ووشه بان بهخشيلى واتا ، بو نمونه ، گهر له سهر ووشهى « ريز » ، كه واتاى « احترام » دهگهينج لابيروى ووشهى « ريز » دروست دهين ، كه واتاى « صف » دهگهينج ، ههروا لسهر پيتى « ئى » ووشهى « خانووى » ، كه واتاى « خانوويك » دهگهينج له حالتهى نادياردا ووشهى « خانووى » دروست دهين به واتاى خانووى نهو ، ههروا له ووشهى « زى » = يووباريكى گهوره ، ووشهى « زى » دروست دهين ، بهواتاى بهخه بان زى كراس .

له ووشهى « ريزان » ، كه ناوى گونديكى ناوچهى بالكه له سهر جادهى حاجى نهمهران ووشهى « ريزان » دروست دهين كه هيچ واتا نابهخشيلى . ههروا له ووشهى « بيج » كه ناوى « بهين » به له ناوچهى ههوليردا بهكار دههينرى ووشهى « بى » دروست دهين ، كه جوره درهختيكي بچكولانه به له چهو يووباران دهروى .

همان نيشانه گهر نهخرينه ژير پيتى « ر » له ووشاندا ، ههروا كار ده كاته سهر ووشه كان . بو نمونه : له ووشهى « گر » دا به واتاى گرى ناگر ووشهى « گر » دروست دهين بهواتاى خول له ناوچهى ههوليردا بهكار دههينرى ، له ووشهى « در » دا كه واتاى تووپه بى و درى دهگهينج ووشهى

« در » پهيدا دهين . به واتاى « دل » له زاراوهى ناوچهى ههولير دا له ووشهى « سوور » واتاى « خول » دهگهينهينى ووشهى سوور پهيدا دهين له ووشهى « كور » ووشهى « كور » دروست دهين ، كه واتاى گويز ، ناو گهرم كردن بو جل شوشتن ، روخان دهگهينج له ناوچهى ههولير موكريدا . له ووشهى « تير » دا ، كه گونتيكه ليك دهرووى و گل و چهقل و زىخى ين دهكيشنموه به وولاخ ، ووشهى « تير » دروست دهين به واتاى « تيربوون » .

ههروا لابردي همان نيشانه له سهر پيتى « ل » ، كار ده كاته سهر ووشان ، بو نمونه ، لابردي له سهر پيتى « ل » له ووشهى « مال » دا ووشهى « مال » دروست دهين كه ووشه يتيكى عهره بيه ، له ووشهى « چل » كه واتاى چلى دار دهگهينج ووشهى « چل » دروست دهين ، كه ژماره به . له ووشهى « بهلا » ووشهى « بهلا » دروست دهين ، كه هيچ واتا ناگهينج ، ههروا لابردي نيشانه « ۷ » له سهر پيتى « ئى ، ل » له ووشهى « خيل » ووشهى « خيل » دروست دهين ، كه زور دووره له ووشه كوردبه كه .

سهرهراى نهم تيبينيهى ، كه له سهره وه باسم كردن شتيكى تريس زور زور دهكه ويته بهر چاوو نهو يش ، نهوه به ، كه پيتى « وو » به « و » دهنووسريت ، نهمهش ههله بهكى ئيملايى و ريزمانى گهوره به ، بو نمونه ووشه كانى : بوون ، چوون ، دهروون ، نووسين ، سوون ، شووتى . . هتد بهم جوره دهنووسن : بون ، چون ، درون ، نووسين ، سون ، شووتى . نهمهش نهوهى بههوى خوى فيرى زمابى كوردى بكات بو نهم جوره ووشانه به ههله فير دهين .

نهمه وهندى تيبينى تريس له چهند ووتاريكى تر پيشانى دمهين .